

ISSN 2524-2652 (Online)

DOI: <https://doi.org/10.28925/2524-2644.2023.15>

Київський університет імені Бориса Грінченка  
Факультет журналістики



Borys Grinchenko Kyiv University  
Faculty of Journalism

Інтегровані комунікації



Integrated communications

Випуск 1 (15)



Issue 1 (15)

Виходить двічі на рік



Issued twice a year

Рік заснування 2016



Published since 2016

Київ

2023

# Інтегровані комунікації. Випуск 1 (15), 2023

ISSN 2524-2652 (Online)

## Засновник:

Київський університет імені Бориса Грінченка

Рік заснування: 2016

Виходить двічі на рік.

Рекомендовано Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка  
(протокол № 10 від 20 червня 2023 р.)

## Основні рубрики:

«Теорія і практика журналістики», «Видавнича справа та редагування»,  
«Реклама та зв'язки з громадськістю», «Медіакомунікації»,  
«Науково-практична діяльність Факультету журналістики»,  
«Рецензії, відгуки, показники змістів».

## Відомості про видавця:

Київський університет імені Бориса Грінченка (вул. Левка Лук'яненка 13-Б, м. Київ, 04212)

Адреса засновника та редакції журналу: 04212, Україна, м. Київ, вул. Левка Лук'яненка, 13-Б, каб. 105

Офіційний сайт видання: [intcom.kubg.edu.ua](http://intcom.kubg.edu.ua)

## Редакційна колегія:

### Головний редактор:

*Горбенко Галина Василівна*, канд. пед. наук,  
доц. Університету Грінченка (Київ, Україна).

### Голова редколегії:

*Мітчук Ольга Андріївна*, д-р наук із соц. комунік.,  
проф. Університету Грінченка (Київ, Україна).

### Заступники головного редактора:

*Семенюк Олег Анатолійович*, д-р філол. наук,  
проф. Університету Грінченка (Київ, Україна);  
*Афанасьєв Ілля Юрійович*, канд. істор. наук,  
доц. Університету Грінченка (Київ, Україна).

### Відповідальний секретар видання:

*Харамурза Дар'я Вікторівна*,  
доктор філософії з журналістики,  
старший викладач Університету Грінченка (Київ, Україна).

### Редакційна колегія:

*Струберга Сігіта*, д-р соц. наук, проф. факультету соціальних наук Університету Латвії (Рига, Латвія);  
*Еспіноза-Мірабет Сільвія*, д-р наук з аудіовіз. комунік. та реклами, проф. департаменту філології та комунікації Університету Жирони (Жирона, Іспанія);  
*Ніко Дрок*, проф. Дослідницького Центру медіа та громадянського суспільства Віндесхеймського університету прикладних наук (Віндесхейм, Нідерланди);  
*Ієн Гад*, проф. Факультету письменства, видавничої справи та гуманітарних наук Університету Бат-Спа (Бат, Велика Британія);  
*Безчотнікова Світлана Володимирівна*, д-р філол. наук, проф. Маріупольського державного університету (Київ, Україна);  
*Георгієвська Вікторія Володимирівна*, д-р наук із соц. комунік., проф. Університету Грінченка (Київ, Україна);  
*Гоян Олесь Яремович*, д-р філол. наук, проф. КНУ імені Тараса Шевченка (Київ, Україна);  
*Женченко Марина Іванівна*, д-р наук із соц. комунік., проф. КНУ імені Тараса Шевченка (Київ, Україна);  
*Іващенко Вікторія Людвігівна*, д-р філол. наук, проф. Університету Грінченка (Київ, Україна);

*Крайнікова Тетяна Степанівна*, д-р наук із соц. комунік., проф. КНУ імені Тараса Шевченка (Київ, Україна);  
*Кунанець Наталія Едуардівна*, д-р наук із соц. комунік., проф. Інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (Львів, Україна);  
*Новохатько Леонід Михайлович*, д-р істор. наук, проф. Університету Грінченка (Київ, Україна);  
*Садівничий Володимир Олексійович*, д-р наук із соц. комунік., проф. Сумського державного університету (Суми, Україна);  
*Тришук Ольга Володимирівна*, д-р наук із соц. комунік., проф. Видавничо-поліграфічного інституту НТУУ «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського» (Київ, Україна);  
*Хоменко Ілля Андрійович*, д-р наук із соц. комунік., доц. КНУ імені Тараса Шевченка (Київ, Україна);  
*Шпак Віктор Іванович*, д-р істор. наук, проф. Університету Грінченка (Київ, Україна);  
*Бикова Ольга Миколаївна*, канд. наук із соц. комунік., доц. Університету Грінченка (Київ, Україна);  
*Вернигора Ніна Миколаївна*, канд. наук із соці. комунік., доц. Університету Грінченка (Київ, Україна);  
*Вернигора Світлана Миколаївна*, канд. наук із соц. комунік., доц. Університету Грінченка (Київ, Україна);  
*Досенко Анжеліка Костянтинівна*, канд. наук із соц. комунік., доц. Університету Грінченка (Київ, Україна);  
*Курбан Олександр Васильович*, канд. наук із соц. комунік., доц. Університету Грінченка (Київ, Україна);  
*Масімова Лариса Газіківна*, канд. наук із соц. комунік., доц. Університету Грінченка (Київ, Україна);  
*Нетреба Маргарита Миколаївна*, канд. наук із соц. комунік., доц. Університету Грінченка (Київ, Україна);  
*Погребняк Інга Василівна*, канд. філол. наук, доц. Університету Грінченка (Київ, Україна);  
*Романюк Наталія Сергіївна*, канд. наук із соц. комунік., доц. Університету Грінченка (Київ, Україна);  
*Сошинська Вікторія Євгенівна*, канд. наук із соц. комунік., доц. Університету Грінченка (Київ, Україна).

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023

© Автори публікацій, 2023

## ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ЖУРНАЛІСТИКИ

Дрок Н.	Професійна журналістика в часи соціальних мереж . . . . .	6
Гад І., Макдональд Р., Кін А.	Destin-Ation Integration: вплив європейського проєкту Destin (2018–2022) на українську журналістику та медіаосвіту . . . . .	13
Лизанчук В., Білоус О.	Медіа як каталізатор української національної ідентичності . . . . .	21
Захаров В., Левко У.	Робота студентів над портретними телесюжетами у вимірі європейських цінностей . . . . .	29
Зражевська Н., Литвиненко О.	Комунікативні трансформації як наслідок розвитку сучасних цифрових інтернет-технологій . . . . .	36
Гондюл О.	Використання ігрових технологій в медіа для досягнення глобальних цілей сталого розвитку (на прикладі авторської гри «Unicorn Media Camp»). . . . .	42

## МЕДІАКОМУНІКАЦІЇ В ЧАСИ ВІЙНИ

Мітчук О.	Концептуальність діалогізму медіакультури сучасного інформаційного простору . . . . .	50
Харченко О.	Медіакомунікації, когнітивні аспекти, український гумористичний дискурс воєнного часу . . . . .	57
Зражевська Н., Заїка В.	Як змінилася робота українського журналіста під час війни . . . . .	68
Піскорська Г., Бучма К., Буряк А.	Трансформаційні процеси українського медіапростору, спричинені великою війною . . . . .	78
Петренко С., Бабельнік В.	Моніторинг пропагандистських методів Третього Рейху в інфопросторі України та росії . . . . .	86
Улибін В.	Етичні аспекти роботи журналіста в умовах воєнного стану . . . . .	95
Бакаєвич Я.	Інструменти «м'якої сили» в контексті російсько-української війни . . . . .	104

## РЕКЛАМА ТА ЗВ'ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

Бакаєвич К.	Монетизація соціальних комунікацій: концепції трансформації комунікаційних систем та оптимізація комунікаційних каналів . . . . .	111
Сінько А.	Інформаційна діяльність в системі соціальних комунікацій . . . . .	116

## ВИДАВНИЧА СПРАВА ТА РЕДАГУВАННЯ

Ситник В.	Продаж е-книг та аудіокниг в Україні . . . . .	121
-----------	--	-----

## ЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОБОТИ ЖУРНАЛІСТА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ



## ETHICAL ASPECTS OF A JOURNALIST'S WORK UNDER THE CONDITIONS OF MARTIAL STATE

**АНОТАЦІЯ.** У статті здійснено спробу аналізу етичних аспектів роботи журналіста в умовах воєнного стану.

Метою нашого дослідження є вивчення стану розробленості питання етичних норм діяльності журналіста в умовах воєнного стану та формулювання основних етичних дилем у роботі сучасних ЗМК.

Завдання дослідження полягають у аналізові поняття «етична норма», його вплив на діяльність журналіста та особливостей інтеграції етичних норм і формування суспільної думки в умовах воєнного стану.

На основі сучасних досліджень у царині соціальних комунікацій вивчено стан розробленості та дослідженості проблеми українськими вченими. На основі системного методу, який допоміг утворити характеристику поняття «етична норма», його вплив на діяльність журналіста та особливостей інтеграції етичних норм і формування суспільної думки в умовах воєнного стану, методу порівнянь, що дав змогу виявити якісні характеристики поняття «етична норма» та вивчити погляди сучасних дослідників на формування цього поняття; та загального комплексного підходу, який був провідним у методології нашого дослідження, вивчено побутування в журналістському дискурсі різних українських та зарубіжних кодексів норм етичної діяльності, нормативно-правової бази, що регламентує діяльність журналіста та ЗМК зокрема у межах правового режиму воєнного стану. Окремо вивчено поняття фактчекінгу та верифікації даних при поданні інформації журналістом та ЗМК; визначено джерела ефективного фактчекінгу та верифікації даних для створення якісного медіаконтенту.

Узагальнюючи, воєнний стан вимагає від журналістів особливої обережності, етичності та відповідальності у своїй професійній діяльності. Вони мають керуватися загальноприйнятими стандартами журналістики, враховувати принципи інформаційної політики та дотримуватися законодавства, що регулює поширення інформації. Забезпечення об'єктивності, точності та збалансованості інформації, а також захист прав і свобод людини є основними пріоритетами під час воєнного стану.

**Ключові слова:** етична норма; воєнний стан; етичний кодекс; журналіст; фактчекінг; верифікація даних.

**ABSTRACT.** The article attempts to analyze the ethical aspects of a journalist's work under martial law.

The purpose and objectives of the research. The purpose of our research is to study the state of development of the issue of ethical norms of journalist activity in the conditions of martial law and to formulate the main ethical dilemmas in the work of modern media outlets.

On the basis of modern research in the field of social communications, the state of development and research of the problem by Ukrainian scientists was studied. On the basis of the systematic method, which helped to form the characteristics of the concept of «ethical norm», its influence on the activity of a journalist and the peculiarities of the integration of ethical norms and the formation of public opinion in the conditions of martial law, the method of comparisons, which allowed to reveal the qualitative characteristics of the concept of «ethical norm» and to study the views modern researchers on the

formation of this concept and the general comprehensive approach, which was the leading methodology of our research, the use of various Ukrainian and foreign codes of ethical norms, normative and legal framework regulating the activities of journalists and media outlets, in particular within the legal regime of martial law, was studied in the journalistic discourse. The concept of fact-checking and data verification during the presentation of information by a journalist and means of mass communication was studied separately; sources of effective fact-checking and data verification for the creation of high-quality media content are identified.

Summing up, the state of war requires special care, ethics, and responsibility from journalists in their professional activities. They must be guided by generally accepted standards of journalism, take into account the principles of information policy, and comply with the legislation regulating the dissemination of information. Ensuring objectivity, accuracy, and balance of information, as well as protection of human rights and freedoms, are the main priorities during martial law.

**Keywords:** ethical norm; martial law; code of ethics; journalist; fact-checking; data verification.

© Улибін Віталій, 2023

**Вступ.** Сучасна українська журналістика існує та розвивається в умовах перехідного періоду та зламу історичного контексту українського суспільства. Повномасштабна війна в Україні не лише привнесла у професію журналіста кардинальні зміни, а й змушує переглянути основні засади роботи журналіста й засобів масової комунікації.

Водночас у гонитві за сенсаціями, ексклюзивними матеріалами журналісти та редактори почасти нехтують загальноприйнятими нормами етики, моралі й тактовності у спілкуванні з людьми, що постраждали внаслідок військової агресії. Під час інтерв'ювання людей, що стали жертвами воєнних злочинів та/або постраждали внаслідок воєнних дій, виникає моральна неоднозначність і етична дилема між необхідністю максимально детального висвітлення інформації та потребою не нашкодити.

Ігнорування загальностановлених у світовій мас-медійній практиці вимог до збору, обробки, продукування та поширення інформації призводить до дискредитації журналістської професії в очах громадськості. Внаслідок цього чимало професійних дилем набувають нових форм і значень. Передусім виділяється журналістська етика як галузь наукового знання про стосунки виробника й поширювача інформації. У контексті професійної діяльності саме етика є регулятором забезпечення загального паритету для всіх учасників масово-інформаційного та комунікаційного процесів [15, 19-20].

Нині питання дотримання етичних норм у роботі журналіста набуває нових значень у

зв'язку із початком повномасштабного вторгнення російської федерації та територію України з 24 лютого 2023 року. Відтак питання висвітлення подій у друкованих, аудіовізуальних та електронних медіа зазнало змін – врахування дилеми гонитви за сенсацією та об'єктивним висвітленням реалій війни. Це, почасти, спричиняє ігнорування загальних етичних норм та норм етичної роботи журналіста.

В Україні існує кілька редакцій кодексу професійної етики журналіста. Так, у 2002 році членами Національної спілки журналістів України був прийнятий сучасний кодекс професійної етики журналіста [13, с. 121]. Відтоді текст кілька разів змінювався і доповнювався й чинну редакцію затвердили у 2013 р. [6].

Кодекс не є обов'язковим до виконання документом, але недотримання журналістами професійних етичних норм – один із чинників недовіри до українських ЗМК. Відновленню репутації сприяє діяльність Комісії з журналістської етики [16]. Цей орган саморегуляції роботи журналістів і редакцій «обговорює та пропонує вирішення конфліктних ситуацій у медіа шляхом розгляду скарг від споживачів інформації» [12]. Усі рішення приймаються відповідно до Кодексу етики українських журналістів.

Питання етики у своїх працях неодноразово підіймав Володимир Владимиров, зокрема у монографії «Журналістика, особа, суспільство: проблема розуміння». У дисертаційній роботі «Професійна етика журналіста на сучасному етапі розвитку демократії в Україні» проблему

формування етичних стандартів професійного журналіста» досліджувала Світлана Криворучко; вартує уваги дослідження Богдана Синчака «Деонтологія журналістської діяльності: виклики, дилеми, тенденції». Про основи журналістської етики йдеться й у роботі Данієля Корню «Етика засобів масової інформації».

Проте сьогодні виникає доволі багато дискусій щодо етичних норм діяльності журналіста в умовах воєнного стану, правил висвітлення інформації, впливу цієї інформації на формування суспільної думки та подекуди і маніпулювання цією думкою із застосуванням технологій психологічного впливу інформації на суспільство.

Мета та завдання дослідження. Метою нашого дослідження є вивчення стану розробленості питання етичних норм діяльності журналіста в умовах воєнного стану та формулювання основних етичних дилем у роботі сучасних ЗМК.

Завдання дослідження полягають у аналізові поняття «етична норма», його вплив на діяльність журналіста та особливостей інтеграції етичних норм і формування суспільної думки в умовах воєнного стану.

**Методи дослідження.** У дослідженні використано системний метод, який допоміг утворити характеристику поняття «етична норма», його вплив на діяльність журналіста та особливостей інтеграції етичних норм і формування суспільної думки в умовах воєнного стану. Метод порівняння дав змогу виявити якісні характеристики поняття «етична норма» та вивчити погляди сучасних дослідників на формування цього поняття. Загалом комплексний підхід був провідним у методології нашого дослідження.

**Результати й обговорення.** Початок повномасштабного російського вторгнення на територію України спричинив кардинальні зміни в медіапроцесі та медіапросторі нашої держави. Запровадження на території України воєнного стану [5] спричинило якісно нову ситуацію для створення та розповсюдження інформації. Упродовж перших тижнів військових дій було видано низку документів, які регулюють діяльність українських медіа та поширювачів інформації під час війни [2]. Проте ці документи жодним чином не відображали етичні норми роботи журналістів у межах правового

режиму дії воєнного стану в Україні і, відтак, це все знаходиться в особистому полі діяльності журналіста та засобів масової комунікації в цілому.

Відомим є, що журналістська діяльність має відповідати стандартам такої діяльності. Поняття стандарту в українському медіапросторі має дуже багато своїх визначень та обговорень. У нашому дослідженні ми поділяємо думку українського вченого М. Тимошика та робимо опертя на його визначення поняття стандартів роботи журналіста.

Стандарти журналістики – каскадний набір адресованих професійним журналістам та причетних до діяльності ЗМІ критеріїв, принципів, правил, які містяться у загальноприйнятих міжнародних, національних, крайових та редакційних кодексах (посібниках, вказівках, рекомендаціях), інших правових чи етичних документах [18].

Учений згрупував низку документів, що стосуються стандартів діяльності журналіста за двома критеріями: типологією (декларації, кодекси, канони, принципи, закони) та юрисдикцією (міжнародні, національні, корпоративні, редакційні документи) [18].

Поряд зі стандартами журналістики у межах правового режиму воєнного стану варто враховувати принципи інформаційної політики. Вони суттєво впливають на формування етичних аспектів роботи журналіста.

Сьогодні в науковому дискурсі про принципи інформаційної політики українські дослідники визначають їх так [16]:

- системності та об'єктивності подання інформації;
- отримання балансу інтересів забезпечення свободи слова та прав і законних інтересів особи, суспільства і держави, їх взаємної відповідальності;
- гарантування забезпечення персональних даних та прав, пов'язаних з їхнім обігом;
- контрольованості та вибірковості розповсюдження «чуттєвої» інформації;
- захисту національних інтересів, зокрема у сфері інформаційної безпеки;
- забезпечення системності та координації дій органів державного управління і регулювання в інформаційній сфері;

- забезпечення охорони і захисту інформації, зокрема запобігання відповідно до закону розголошенню інформації з обмеженим доступом (принцип дотримання вимог державної та військової таємниці);
- недопущення зловживання свободою діяльності засобів масової інформації на шкоду правам і свободам людини.

Проте, через формальну декларованість стандартів, принципів інформаційної політики, не чітке прописування етичних норм, відсутність реальних механізмів притягнення до відповідальності окремих журналістів чи цілих редакційних колективів чинний в Україні «Кодекс етики українського журналіста» неодноразово піддавався критиці і з боку практиків журналістики, і з боку громадських інституцій.

В Україні тему етичних норм діяльності журналіста й дотичні до неї питання ґрунтовно досліджували О. Кузнецова «Журналістська етика та етикет» [8], Я. Ширченко «Журналістська етика: проблеми і концепції (світовий та вітчизняний досвід)» [20], Г. Миролюбенко «Інформаційна етика в просторі сучасних комунікативних процесів (філософсько-етичний аналіз)» [10], Н. Стеблина «Етика у сфері соціальних комунікацій: професійні стандарти у журналістиці, рекламі та PR» [17] та ін. У працях зазначених науковців основний фокус дослідження акцентовано на моральних нормах і професійних принципах роботи журналіста.

Дослідниця О. Кузнецова формує цілісне уявлення про українські етичні парадигми всередині професії. Ключовим у її роботах є орієнтир на гуманізм, як невід'ємну складову цих процесів. С. Криворучко підходить до розгляду питання з позицій професійної етики журналіста на сучасному етапі розвитку демократії в Україні [7]. Взагалі, вона одна з перших у незалежній Україні ґрунтовно та систематизовано узагальнила підходи до явища журналістської етики в професійній діяльності. За її словами важливість професійної етики полягає у розумінні того, що журналістика в «перехідний період до демократії впливає на мораль суспільства та формує його культуру» [7].

На думку О. Маруховського, «основними етичними засадами професійної діяльності

журналіста мають бути: високий професіоналізм та об'єктивність, освіченість та глибина інтелекту, чесність та порядність, законність та неупередженість, соціальна відповідальність, патріотизм і повага до незалежності України та її територіальної цілісності» [9]. Таке твердження, на нашу думку, лежить в основі формування етичних норм роботи журналіста загалом та в межах правового режиму воєнного стану зокрема.

Вважаємо, що нині варто окремо виділяти відповідальність за недотримання професійних стандартів у мережі Інтернет. З приводу цього Х. Мураль та Х. Білограць зауважували – «через те, що в Україні немає законодавчого закріплення правового статусу Інтернет-ЗМІ, відповідальність за випущену в світ продукцію, її зміст, достовірність, об'єктивність та відповідність іншим вимогам, є значно меншою, ніж у традиційних медіа» [11]. Мережа Інтернет таким чином мала всі підстави перетворитися на інформаційне звалище. Цю ситуацію нині покликаний частково виправити новоприйнятий Закон «Про медіа», який набрав сили з 31 березня 2023 року. Однак він також не передбачає обов'язкової реєстрації онлайн-медіа.

У цьому контексті Г. Сафроньєва зазначає «рівень дотримання етичних вимог журналістами, маніпулювання громадською думкою, а також завуальовану пропаганду цінностей, що відповідають лише груповим інтересам, а не загальнолюдським» [14, с. 332-334].

У дисертаційній роботі Богдана Синчака визначено деякі проблеми медійного характеру, які стосуються перевірки фактів, вправлення неправдивої інформації, антропоцентризму в журналістиці, олігархізації медіаринку, свободи вибору та дій у площині мас-медіа, медіаграмотності. У цьому контексті автор етичні норми діяльності журналіста прямо пов'язує з питаннями журналістського обов'язку [15].

Автор у своєму дослідженні «Деонтологія журналістської діяльності: виклики, дилеми, тенденції» згрупував основні міжнародні, та українські нормативно-правові документи з журналістської етики, які існують на сьогодні в практиці роботи ЗМК [15].

Таблиця 1.

Основні міжнародні, та українські нормативно-правові документи з журналістської етики (за Б. Синчаком)

№	Назва документу	Обґрунтування
1.	Декларація принципів поведінки журналістів, прийнята на II Всесвітньому конгресі Міжнародної федерації журналістів (МФЖ), який відбувся у Бордо 25-28 квітня 1954 р., зі змінами, прийнятими на 18-му Всесвітньому конгресі МФЖ (Хельсінгбор, 2-6 червня 1986 р.)	Чи не найдавніший етичний документ, постулати якого нині вважаються чинними, як ціннісні орієнтири професійної діяльності журналіста. «Найбільша у світі організація професійних працівників ЗМІ, сьогодні об'єднує понад 500 тисяч членів, із понад 100 країн світу»
2.	Міжнародні принципи журналістської етики в журналістиці, прийняті на IV Консультативній зустрічі міжнародних і регіональних, професійних журналістських організацій під егідою ЮНЕСКО (Париж-Прага, 1983 р.)	«Вони були підготовлені на консультативних зустрічах низки міжнародних і регіональних організацій (загальна кількість членів – 400 тисяч працюючих журналістів) у період з 1978 по 1983 рік»
3.	ПАРЄ Резолюція «Про етичні принципи журналістики»	«Парламентська асамблея Ради Європи. Резолюція 1003 (1993) «Про етичні принципи журналістики». Цей документ налічує 38 положень, у яких викладені основні міжнародні принципи журналістської діяльності»
4.	США. Кодекс професійної етики Товариства професійних журналістів (SPJ) Ухвалено Товариством професійних журналістів США 21 вересня 1996 року.	«Це не набір правил, а керівництво, яке закликає всіх, хто займається журналістикою, взяти на себе відповідальність за інформацію, яку вони надають, незалежно від виду медіа. Кодекс повинен бути прочитаний як ціле – окремі принципи не повинні бути вирвані з контексту»
5.	США. Декларація принципів Американського товариства редакторів газет (ASNE). Прийнятий в 1922 році як «Канони журналістики». Документ був переглянутий і перейменований в «Заяву про принципи» у 1975 році	«ASNE є організацією для редакторів, продюсерів і медіаменеджерів, деканів і викладачів факультетів журналістики та керівників, пов'язаних зі ЗМІ фондів і навчальних організацій. Засноване у 1922 році»
6.	Україна. Журналістські стандарти: нормативна довідка	Нормативна довідка посилається на положення Кодексу, однак, має характер загальних стандартів та вимог до здійснення професійної медійної діяльності
7.	Україна. Рекомендації щодо висвітлення виборів засобами масової інформації, та захисту права на приватне життя	«Ці рекомендації були підготовлені за підсумками обговорення 1 жовтня 2012 року між представниками журналістських об'єднань, асоціацій засобів масової інформації, інших громадських організацій, експертів»
8.	Німеччина. Публіцистичні засади (Пресовий кодекс)	«Ухвалений Німецькою пресовою радою у співпраці з пресовими спілками 12 грудня 1973 року в Бонні. У редакції від 20 червня 2001 року».
9.	Німеччина. Принципи поведінки для преси, радіо, телебачення та поліції.	«Ухвалений Конференцією міністрів внутрішніх справ 26 листопада 1993 року».
10.	Великобританія. Редакційні настанови Бі-Бі-Сі (BBC).	«За кількістю слухачів – найбільша телерадіомовна компанія у світі. У штаті корпорації працює більш ніж 26000 осіб у всьому світі, в тому числі і в Україні».



Сукупність професійних стандартів, що закріплена у цих документах і рекомендаціях, являє собою основні вимоги до здійснення професійної журналістської діяльності та є теоретичною основою в контексті дослідження явища належного сповідання журналістами професійних норм.

Ці професійні стандарти мають здебільшого рекомендаційний характер, але разом із тим є нормативно-правова база, яка регламентує діяльність журналістів та ЗМК. З-поміж них є Конституція України, Закон України «Про інформацію», Закон України «Про медіа», Кримінальний кодекс України. Статті цих документів тим чи тим чином регламентують діяльність журналістів та ЗМК в Україні в контексті етичних норм діяльності та висвітлення інформації зокрема.

У полі діяльності журналіста з дотриманням етичних норм важливими є перевірка висвітлюваної інформації та врахування її психологічного впливу на споживачів і формування суспільної думки. Вважаємо, що важливими у цьому контексті є фактчекінг та верифікація даних. Особливого значення це набуває з початком повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України та ведення цією державою активної гібридної інформаційної війни та пропаганди. Перелічені нами поняття мають важливий аспект у контексті нашого дослідження, тож вважаємо необхідним коротко їх висвітлити.

Вважається, що фактчекінг бере початок із 2007 р., коли з'явився PolitiFact (<http://www.politifact.com/>) – ресурс із перевірки фактів, який перевіряє дотримання заяв політиків у США [19]. У контексті дослідження сучасного фактчекінгу групою дослідників у межах проєкту «БезБрехні» укладено словник термінів, що пов'язані з цим поняттям та розміщено сучасне тлумачення понять медіаграмотності. Вважаємо, що, запропоноване авторами визначення поняття фактчекінгу є найактуальнішим на сьогодні.

Фактчек, фактчекінг – один із напрямків журналістики розслідувань, спрямований на перевірку фактів у публічних заявах (топперсон, політиків, експертів, державних діячів, лідерів думки) та виявлення і викриття фейків, неправди, маніпуляцій, пропаганди, дезінформації. На

відміну від класичної розслідувальної журналістики, для перевірки інформації у фактчекінгу використовуються дані тільки з відкритих офіційних визнаних джерел; експертна думка може бути використана як додатковий або другорядний елемент доказу; інсайдерські дані, або ті, на які може вплинути людський фактор, як аргументи у фактчекінгу не використовуються [4].

У сучасному інформаційному світі методологія фактчекінгу набула розвитку і поширення – її використовують для встановлення достовірності фото- та відеоконтенту. Як окремий напрямок фактчекінгу – перевірка виконання обіцянок. У сучасному фактчекінгу для здійснення перевірки активно використовуються різні програмні засоби, спеціалізований софт [4].

Перевірка достовірності інформації базується на орієнтації в проблемі, досвіді виявлення неправдивої інформації та засобів, якими можна перевірити ці факти. Журналіст, який займається пошуком та перевіркою сумнівної інформації, має бути, передусім, медійно грамотним, розбиратися в ознаках потенційно неправдивої інформації, знати ресурси (медіа), що спеціалізуються на фейках, постійно моніторити офіційні джерела, які наводять точні дані. Більшість цифрових даних можна перевірити у відкритих офіційних джерелах та на порталах-агрегаторах структурованих фактичних даних. Найбільшу проблему становлять фото та відео матеріали, для чого використовують спеціальні програмні продукти TinEye.com, Izitru.com або «Google»-зображення, де можна знайти фото-джерело і дату зйомки [19].

Найбільш загальними критеріями достовірності даних є наявність підтверджень у кількох незалежних авторитетних джерелах, відсутність суперечностей між окремими фрагментами. Експерт Лондонського бюро розслідувальної журналістики К. Блек наводить власний перелік ознак достовірної інформації [1]:

- особистість автора, його попередні статті, взаємодія з фахівцями і медіа;
- відсутність цитат із Вікіпедії;
- дані лише з офіційних відкритих ресурсів;
- перевірка фотографій на достовірність: дата, погода, пейзаж, люди, одяг, тіні;
- приналежність сайту до конкретних людей із їхніми політичними перевагами;

- цитати не можуть бути вирвані з контексту;
- розрізнення фактичної інформації і думки автора статті чи коментарів (інтерв'юерів);
- цитати використовувати для пошуку першоджерела;
- експертна оцінка;
- перевірка інформації в архівах;
- прискіпливе ставлення до кожної деталі.

В умовах воєнного стану питання верифікації даних набуває важливого значення. Останніми роками в ЗМК прослідковується позитивна динаміка щодо подання правдивої інформації. Це спричинено, передовсім, збільшенням моніторингових груп. Проте фактом є і надмірне просування фейків, висвітлення етично неприйнятної інформації та нехтування загальноприйнятими нормами етики й моралі.

**Висновки та перспективи.** Повномасштабне вторгнення росії на території України мало кардинальний вплив зокрема й на медіапростір України. Журналісти, редактори та видавці щодня стикаються з етичними та моральними дилемами збору та розповсюдження інформації, яка з одного боку може нести велику суспільну вагу, з іншого – завдавати шкоди окремим людям, які стали жертвами воєнних злочинів та інформаційній безпеці держави в цілому.

Проведений аналіз існуючих досліджень та нормативних документів дає змогу дійти висновків, що нині в Україні не існує сталого формального документу, який би регулював всі аспекти професійної журналістської діяльності в умовах воєнного стану, зокрема роботи з жертвами воєнних злочинів чи людьми, які постраждали внаслідок військової агресії. Існують загальноприйняті міжнародні, національні, крайові та редакційні стандарти журналістики, які визначають критерії, принципи та правила для професійної діяльності журналістів і засобів масової комунікації, однак жоден із них не має вичерпного визначення етичних стандартів роботи журналіста під час воєнного стану та з людьми, що постраждали внаслідок військової агресії.

У контексті воєнного стану важливо враховувати етичні аспекти роботи журналіста, а також принципи інформаційної політики, які визначаються системністю та об'єктивністю подання інформації, балансом інтересів, захистом прав та персональних даних, контролю-

ваністю розповсюдження «чутливої» інформації, захистом національних інтересів та іншими принципами.

Етичні аспекти роботи журналіста під час воєнного стану мають включати повагу до прав людини, об'єктивність і точність інформації, уникнення поширення пропаганди та маніпуляцій.

Журналісти повинні бути обережними при розповсюдженні «чутливої» інформації, забезпечуючи її контрольованість та вибірковість з метою запобігання паніці та подальшому загостренню ситуації.

Захист національних інтересів в інформаційній сфері має бути забезпечений, зокрема у плані інформаційної безпеки, що передбачає запобігання розголошенню інформації з обмеженим доступом. Водночас важливо запобігати зловживанню свободою діяльності засобів масової інформації, шляхом введення відповідних правових обмежень і контролю за дотриманням законів та норм.

Узагальнюючи, воєнний стан вимагає від журналістів особливої обережності, етичності та відповідальності у своїй професійній діяльності. Вони мають керуватися загальноприйнятими стандартами журналістики, враховувати принципи інформаційної політики та дотримуватися законодавства, що регулює поширення інформації. Забезпечення об'єктивності, точності та збалансованості інформації, а також захист прав і свобод людини є основними пріоритетами під час воєнного стану.

Особливу увагу потрібно надавати фактчекінгу та верифікації даних як важливим елементами практики журналістики. Ці методи дають змогу перевіряти достовірність інформації, уникати поширення фейків та маніпуляцій, а також формувати суспільну думку на основі перевірених фактів. Особливо актуальним це стає в контексті гібридної інформаційної війни та пропаганди, які впливають на суспільство.

Перспективами подальшого дослідження поля етичних аспектів діяльності журналістів та ЗМК в умовах режиму військового стану вбачаємо вивчення морально-етичних дилем при висвітленні суспільно чутливих тем та їхній вплив на формування громадської думки про межі дозволеного та прийняттого у сучасних медіа.

### Список використаної літератури

- Блек К. 16 правил журналістського розслідування від експерта Лондонського Бюро розслідувальної журналістики. MediaSapiens. URL: <https://ms.detector.media/profstandarti/post/16435/2016-04-15-16-pravyl-zhurnalistskogo-rozsliduvannya-vid-eksperta-londonskogo-byuro-rozslidivalnoi-zhurnalistyky/> (дата звернення: 01.05.2023).
- Візниця Ю. В. Особливості поширення медійної інформації під час дії норм правового режиму воєнного стану. Міжнародний науковий журнал «Грааль науки». № 24. 2023. С. 411-415.
- Владимиров В. М. (2003). Журналистика, особа, суспільство: проблема розуміння: монографія. Київ: КНУТШ, Ін-т журналістики. 220с.
- Гороховський О., Мельникова-Курганова О., Мірошніченко П., Островська Н. Фактчекінг і медіаграмотність: словник термінів. Київ: ГО «Центр аналітики і розслідувань», 2020. 79 с.
- Закон України «Про правовий режим воєнного стану». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 01.05.2023).
- Кодекс етики // Комісія з журналістської етики. URL: <https://cje.org.ua/ethics-codex/> (дата звернення: 01.05.2023).
- Криворучко С. В. Професійна етика журналіста на сучасному етапі розвитку демократії в Україні. Київ, 2003. 181 с.
- Кузнецова О. Д. Журналістська етика та етикет: основи теорії, методики, дослідження трансформації незалежних видань України, регулювання моральних порушень: Монографія. Львів. 1998 р. 412 с.
- Маруховський О. О. Етичні аспекти політичної журналістики, як професійної діяльності. Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка. 2021. URL: <http://dspace.khntusg.com.ua/bitstream/123456789/15663/1/3.pdf> (дата звернення: 01.05.2023).
- Миролюбенко Г. А. Інформаційна етика в просторі сучасних комунікативних процесів (філософсько-етичний аналіз): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня. канд. філос. наук; спец.: 09.00.07. – етика. Київський національний університет імені Бараса Шевченка. 2011. 16 с.
- Мураль Х., Білограць Х. Професійна етика журналіста в інтернетвиданнях. Електронний архів наукових матеріалів Національного університету «Львівська політехніка». 2019. URL: [http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/49261/2/2019\\_Mural\\_KhProfesiina\\_etyka\\_zhurnalista\\_116-125.pdf](http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/49261/2/2019_Mural_KhProfesiina_etyka_zhurnalista_116-125.pdf) (дата звернення: 01.05.2023).
- Про Комісію з журналістської етики // Комісія з журналістської етики. URL: <https://cje.org.ua/about/> (дата звернення: 01.05.2023).
- Протидія перешкоджанню законній професійній діяльності журналістів в Україні. Київ, 2017. 128 с.
- Сафроньєва Г. М. Журналістська етика в Україні: оцінномодалний аспект. Наукові записки Інституту журналістики. 2013. Т. 53. С. 382.
- Синчак Б. А. Деонтологія журналістської діяльності: виклики, дилеми, тенденції. Суми, 2023. 230 с.
- Старкова Г. В., Яресько К. В., Афанасьєва А. М. Етичні засади діяльності журналіста традиційних і нових медіа. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналистика. 2021. Том 32 (71) № 6 Ч. 3. С. 177-181.
- Стрельников О. Обережно, Фейсбук! Блогер Андрій Бродецький – про алгоритми збору інформації користувачів соцмереж. Радіо НВ. 2019. URL: <https://nv.ua/ukr/radio/-novyy-ranok/oberezhno-feysbuk-blogger-andriy-brodeckiypro-algoritmi-zboru-informacii-koristuvachiv-socmerez-50021595.html> (дата звернення: 01.05.2023).
- Тимошик М. Стандарти журналістики: поняття, генеза, зміст, практика. Український інформаційний простір. Число 9. 2023. С. 30-56.
- Шевченко В. Фактчекінг і верифікація у журналістській роботі. Образ. Випуск 1 (27). 2018. С. 140-153.
- Ширченко Я. І. Журналістська етика проблеми і концепції (світовий та вітчизняний досвід). Київ. 2009 р. 186 с.

### References

- Blek, K. 16 pravyl zhurnalistskoho rozsliduvannia vid eksperta Londonskoho Biuro rozslidivalnoi zhurnalistyky [16 rules of journalistic investigation from an expert of the London Bureau of Investigative Journalism]. MediaSapiens. Available at: <https://ms.detector.media/profstandarti/post/16435/2016-04-15-16-pravyl-zhurnalistskogo-rozsliduvannya-vid-eksperta-londonskogo-byuro-rozslidivalnoi-zhurnalistyky/> (accessed: 01.05.2023).
- Viznytsia, Yu.V. (2023). Osoblyvosti poshyrennia mediinoi informatsii pid chas dii norm pravovoho rezhymu voiennoho stanu [Peculiarities of the dissemination of media information during the operation of the norms of the legal regime of martial law]. Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Hraal nauky», vol. 24, pp. 411–415.
- Vladymyrov, V. M. (2003). Zhurnalistyka, osoba, suspilstvo: problema rozuminnia: monohrafiia [Journalism, personality, society: the problem of understanding: a monograph]. Kyiv: KNUTSh, In-t zhurnalistyky. 220 p.
- Horokhovskiy, O., Melnykova-Kurhanova, O., Miroshnychenko, P. & Ostrovska, N. Faktchekin i mediahramotnist: slovnyk terminiv [Fact-checking and media literacy: a glossary of terms]. Kyiv: HO «Tsentr analytyky i rozsliduvan», 2020. 79 p.
- Zakon Ukrainy «Pro pravovy rezhym voiennoho stanu» [Law of Ukraine «On the Legal Regime of Martial Law»]. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2015, vol. 28, st.250. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (accessed: 01.05.2023).
- Kodeks etyky [Code of ethics]. Komisiia z zhurnalistskoi etyky. Available at: <https://cje.org.ua/ethics-codex/> (accessed: 01.05.2023).
- Kryvoruchko, S. V. (2003). Profesiina etyka zhurnalista na suchasnomu etapi rozvytku demokratii v Ukraini

- [Professional ethics of a journalist at the current stage of the development of democracy in Ukraine]. Kyiv, 181 p.
8. Kuznietsova, O. D. (1998 ). Zhurnalistska etyka ta etyket: osnovy teorii, metodyky, doslidzhennia transformatsii nezaleznykh vydan Ukrainy, rehuliuвання moralnykh porushen: Monohrafiia [Journalistic ethics and etiquette: foundations of theory, methods, research on the transformation of independent publications of Ukraine, regulation of moral violations: Monograph]. Lviv, 412 p.
  9. Marukhovskiy, O. O. (2021). Etychni aspekty politychnoi zhurnalistyky, yak profesiinnoi diialnosti [Ethical aspects of political journalism as a professional activity]. Kharkivskiy natsionalnyi tekhnichnyi universytet silskoho hospodarstva imeni Petra Vasylenka. Avialbe at: <http://dspace.khntusg.com.ua/bitstream/123456789/15663/1/3.pdf> (accessed: 01.05.2023).
  10. Myroliubenko, H. A. (2011). Informatsiina etyka v prostori suchasnykh komunikatyvnykh protsesiv (filosofsko-etychnyi analiz): avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia. kand. filos. nauk; spets.: 09.00.07. – etyka [Information ethics in the space of modern communicative processes (philosophical and ethical analysis): abstract of the dissertation for obtaining the scientific degree of Candidate of Philosophical Sciences; specialty: 09.00.07. – ethics]. Kyivskiy natsionalnyi univesryett imeni Barasa Shevchenka, 16 p.
  11. Mural, Kh., Bilohrats, Kh. (2019). Profesiina etyka zhurnalista v internetvydanniakh [Professional ethics of a journalist in online publications]. Elektronnyi arkhiv naukovykh materialiv Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Available at: [http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/49261/2/2019\\_Mural\\_KhProfesiina\\_etyka\\_zhurnalista\\_116-125.pdf](http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/49261/2/2019_Mural_KhProfesiina_etyka_zhurnalista_116-125.pdf) (accessed: 01.05.2023).
  12. Pro Komisiuu z zhurnalistiskoi etyky [About the Journalistic Ethics Commission]. Komisiia z zhurnalistiskoi etyky. Available at: <https://cje.org.ua/about/> (accessed: 01.05.2023).
  13. Prottydiia pereshkodzhanniu zakonnoi profesiinii diialnosti zhurnalistiv v Ukraini [Countermeasures against obstructing the legitimate professional activity of journalists in Ukraine]. Kyiv, 2017. 128 p.
  14. Safronieva, H. M. (2013). Zhurnalistska etyka v Ukraini: otsinnomodalnyi aspekt [Journalistic ethics in Ukraine: evaluative aspect]. Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky, iss. 53, p. 382.
  15. Synchak, B. A. (2023). Deontolohiia zhurnalistiskoi diialnosti: vykyky, dylemy, tendentsii [Deontology of journalistic activity: challenges, dilemmas, trends]. Sumy. 230 p.
  16. Starkova, H.V., Yaresko, K.V. & Afanasieva, A.M. (2021). Etychni zasady diialnosti zhurnalista tradytsiinykh i novykh media [Ethical principles of traditional and new media journalist activity]. Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriia: Filolohiia. Zhurnalistyka. T. 32 (71), vol. 3, pp. 177-181.
  17. Strelnykov, O. (2019). Oberezhno, Feisbuk! Bloher Andrii Brodetskyi – pro alhorytmy zboru informatsii korystuvachiv sotsmerezh [Beware, Facebook! Blogger Andrii Brodetskyi – about algorithms for collecting information from users of social networks]. Radio NV. Avialbe et: <https://nv.ua/ukr/radio/-novyy-ranok/oberezhno-feysbuk-bloher-andriy-brodeckiypro-algoritmi-zboru-informaciji-korystuvachiv-socmerezh-50021595.html> (accessed: 01.05.2023).
  18. Tymoshyk, M. (2023). Standarty zhurnalistyky: poniattia, geneza, zmist, praktyka [Standards of journalism: concept, genesis, content, practice]. Ukrainskiy informatsiinyi prostir, vol. 9, pp. 30-56.
  19. Shevchenko, V. (2018). Faktchekinh i veryfikatsiia u zhurnalistiskii roboti [Fact-checking and verification in journalistic work]. Obraz, vol. 1 (27), pp. 140-153.
  20. Shyrchenko, Ya. I. (2009). Zhurnalistska etyka problemy i kontseptsii (svitovyi ta vitchyzniani dosvid) [Journalistic ethics, problems and concepts (world and domestic experience)]. Kyiv, 186 p.

*Надіслано до редакції: 10.05.2023 р.*